

Gemeentelijke Ecologische Hoofdstructuur

*behoort bij Speerpuntproject 1 Ecologische verbindingzones
uit het Groenstructuurplan*

Opgesteld door:	I. van der Wiel
Afdeling:	Beleid & Projecten
Datum:	15 oktober 2008
Vrijgave:	28 oktober 2008

Inleiding

Aanleiding

Directe aanleiding tot het opstellen van deze Gemeentelijke Ecologische Hoofdstructuur (GEHS) is het belang dat de gemeente samen met de groenbelangenorganisaties hecht aan ecologische verbindingen tussen haar grote groenvlakken en haar buitengebied, zodat diverse inheemse planten- en diersoorten zich hier in stand kunnen houden en/ of uitbreiden.

De indirecte aanleiding is het Groenstructuurplan dat in 2000 door de gemeenteraad is vastgesteld. Hierin wordt het benoemen en realiseren van ecologische verbindingzones als een grote kans genoemd voor het vergroten van de natuurwaarde van het openbaar groen. De kansen liggen vooral langs water, bermen en stroken bosplantsoen. Dit zijn de drie netwerken voor natuur.

Dit project maakt onderdeel uit van de 5 speerpuntprojecten van het Groenstructuurplan. In de projectenlijst van het Groenstructuurplan staan ca. 80 projecten. Dit zijn er te veel om ze de komende vier jaar allemaal uit te kunnen voeren. Daarom heeft de gemeente samen met de groenbelangenorganisaties vijf speerpuntprojecten benoemd. Dit zijn: 1. Ecologische verbindingzones, 2. Gemeentelijk Bomenbeleid, 3. Groen en Communicatie, 4. Natuurvriendelijke oevers, 5. Het natuurvriendelijker inrichten en beheren van de randen van wijk Leyhof incl. de groenstrook onder de hoogspanningsmasten.

Concreet probleem

De grote groenvlakken zoals Park De Houtkamp, en in mindere mate De Bloemerd, komen op zich zelf te staan en raken geïsoleerd van de grotere groenverbanden. Hierdoor kan er geen kruisbestuiving meer plaatsvinden tussen planten en dieren vanuit deze parken en de veenweidepolders. Als gevolg hiervan neemt de kwaliteit van de aanwezige ecosystemen af. De soortenrijkdom in de parken wordt minder, de kans op uitwisseling van genen wordt klein, de nog voorkomende soorten worden zwakker en de kans op ziektes neemt toe.

Doelstelling

Door de ecologische verbindingzones voor 2018 te realiseren er voor zorgen dat de ecosystemen in de kerngebieden van Leiderdorp voldoende biodiversiteit houden en/of krijgen.

Afbakening

- Deze notitie zorgt voor de begrenzing van de GEHS. Hij geeft verder aan welke kansen er zijn om de GEHS te realiseren. Per kans zijn de kosten geraamd en is aangegeven wanneer hij gerealiseerd kan worden. De daadwerkelijke realisatie van de genoemde kansen valt niet onder dit project. Het opstellen van inrichtings- en beheerplannen, het inrichten van de zones en het invoeren van ecologisch beheer kunnen een vervolgproject per zone vormen.
- Er zijn heel veel raakvlakken met het speerpuntproject Natuurvriendelijke oevers. Alle voorgestelde locaties voor natuurvriendelijke oevers vallen binnen de GEHS. Daarom is het speerpuntproject Natuurvriendelijke oevers volledig geïntegreerd met het speerpuntproject Ecologische verbindingzones en deze GEHS.
- Dit project heeft ook raakvlakken met het speerpuntproject Groen & Communicatie. Dit project neemt in het uitvoeringsprogramma alleen inspanningen op het gebied van communicatie op, als het gaat om heel specifieke communicatie rond de ecologische verbindingzones. De grotere lijnen en de voorlichting over natuurlijk groen in z'n algemeenheid worden via het speerpuntproject Groen & Communicatie uitgewerkt.

Gemeentelijke Ecologische Hoofdstructuur

Voor Nederland is een Ecologische Hoofdstructuur (EHS) opgesteld om een samenhangend netwerk van groene gebieden te krijgen, dat de versnippering van de natuur en het landschap in Nederland tegengaat. De provincie heeft dit vertaald naar het provinciale niveau (PEHS). Leiderdorp kan dit vertalen naar gemeentelijk niveau (GEHS).

De EHS bestaat uit kerngebieden, natuurontwikkelingsgebieden en verbindingzones.

- Kerngebieden zijn natuurterreinen, landgoederen, bossen, grote wateren en waardevolle agrarische cultuurlandschappen. Deze gebieden hebben al bestaande ecologische waarden van (inter)nationaal niveau en een oppervlakte van tenminste 250 ha. Het beleid is gericht op behoud en verdere ontwikkeling van de aanwezige natuurwaarden. Voorbeelden zijn: de Veluwe, de Wieden/de Weerribben, de Waddenzee
- Natuurontwikkelingsgebieden hebben goede mogelijkheden voor het ontwikkelen van natuurwaarden van (inter)nationale betekenis. Het accent ligt hier op wijziging van het grondgebruik en herinrichting
- Verbindingszones brengen de kern- en natuurontwikkelingsgebieden met elkaar in verbinding. Ze zijn belangrijk om de verspreiding van, en de contacten tussen, dieren en planten te verbeteren.

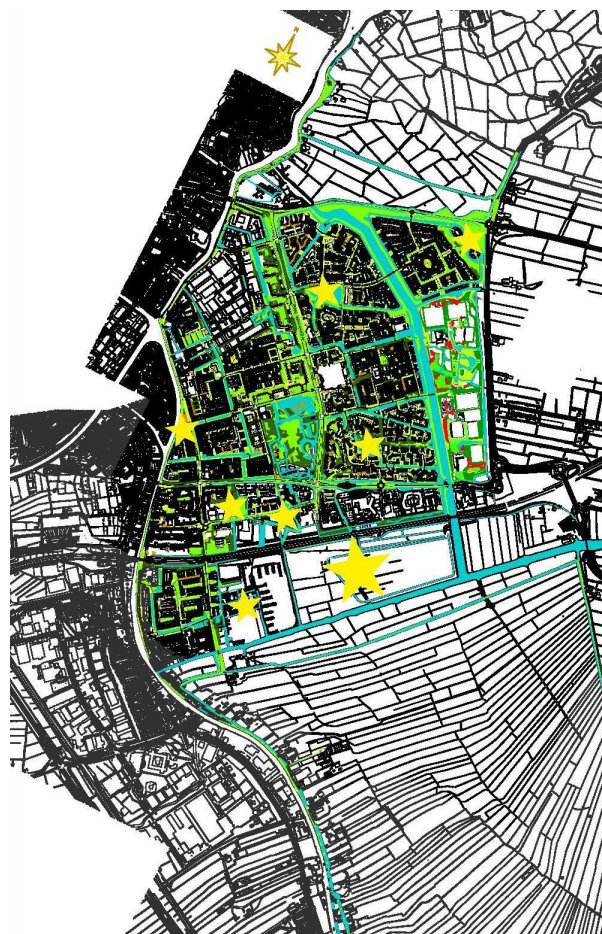
Dit principe kunnen we ook toepassen voor de gemeentelijke ecologische hoofdstructuur. De gemeentelijke kerngebieden zijn de veenweidepolders en parken. De natuurontwikkelingsgebieden zijn de grote groenvlakken op wijkniveau. Bijv. Buitenhofvijver in Buitenhof, Groene Dolk / Groene Long in Voorhof, de Scheg in 't Heerlijk Recht. En ook op het gemeentelijk niveau brengen de verbindingzones de kern- en ontwikkelingsgebieden met elkaar in verbinding. Een verbindingzone die al is uitgevoerd, is de Gallaslaan. Deze verbindt de Bloemerdd met de Houtkamp.

Deze GEHS is een verdere uitwerking van de drie Leiderdorpse natuurnetwerken zoals deze beschreven zijn in het Groenstructuurplan uit 2000. Voor Leiderdorp ligt de nadruk vooral op de verbinding naar de polders en het met elkaar verknopen van het grotere wijkgroen en de Houtkamp en de Bloemerdd. Daarnaast heeft Leiderdorp ook een taak richting Leiden. Leiderdorp moet er voor zorgen dat de ecologische verbindingzones van Leiden die via ons grondgebied lopen in verbinding kunnen blijven staan met het open veenweide landschap (dit is *vooral* voor Leiden van belang).

Net als in de hoofdgroenstructuur vertolkt de Engelendaal een belangrijke rol als verbindingssas voor de natuur. Daarnaast zijn ook de Dwarswatering en de Oude Rijn als verbinding tussen de polders en de grote groenvlakken voor Leiderdorp van belang.

GEHS Kerngebieden

GEHS Ontwikkeld gebieden

GEHS Verbindingszones

GEHS totaalbeeld

Drie Leiderdorpse Netwerken voor de natuur

Er zijn in Leiderdorp drie soorten netwerken. Het eerste netwerk is gebonden aan water, het tweede netwerk is gebonden aan bermen en het derde netwerk is gebonden aan verzamelingen van bosachtige vegetaties. Alle drie de netwerken liggen in de groen-blauwe ruggengraat.

Het *waternetwerk* van Leiderdorp heeft relatief schoon water, brede watergangen en harde beschoeiing. In de toekomst wordt dit netwerk, opgebouwd uit de blauwe ring, de waterlopen langs de wijkontsluitingswegen en wijkgrenzen en de watervlakken in de wijken en de Houtkamp, minimaal eenzijdig ingericht voor natuur. De inrichting heeft tot doel libellen en rietzangers in Leiderdorp te krijgen en houden. Deze dieren hebben behoefte aan overjarig riet en een afwisselende structuur van bomen, bosjes, riet en water. De inrichting bestaat uit een oever zonder beschoeiing, soms flauw en soms steiler ingericht met bosjes of bosplantsoen op regelmatige afstand (ongeveer 100m) waartussen rietoevers en struikpartijen worden aangelegd. Daarbij is er binnen de bebouwde kom prioriteit voor het weghalen van beschoeiingen langs waterlopen en het ecologisch inrichten van de oevers (daarbij is ook aandacht voor de 'randen van de Leyhof'). De kwelsloten worden natuurvriendelijk beheerd. Het riet wordt eens in de drie jaar afgemaaid in afwisseling zodat altijd overjarig riet aanwezig is. Afhankelijk van de situatie wordt de noord of de zuidrand van het water hiervoor ingericht. Het waternetwerk ligt langs Does, Dwarswatering, Oude Rijn, Persant Snoepweg, Gallaslaan, Leysloot, Laan van Ouderzorg, Vd Marckstraat, areaal tussen Beukenschans en Touwbaan, Buitenhofvijver en strook tussen N445 en Dijkwacht en Tollenaerssingel met de Houtkamp als centraal punt.

Het *bermennetwerk* heeft een afwisseling van rijke en minder rijke gronden en is relatief goed ontwaterd. In de toekomst wordt dit netwerk, opgebouwd uit de bermen langs de ruggengraat aan weerszijden onderhouden voor een bloemrijk en afwisselend beeld. Afhankelijk van de grondslag wordt gestreefd naar arme vegetaties zoals margrietten of rijkere vegetaties zoals fluitenkruid. Op hoeken en kruispunten worden uiteraard zichthoeken vrijgehouden. De insecten en kleine zoogdieren (noordse woelmuis) zijn doelsoort. Insecten kunnen over het algemeen vliegen, maar de wegen zijn gevaarlijk voor de kleine zoogdieren. Hiervoor zullen langs de watergangen bij deze kruisingen oversteekmogelijkheden moeten worden aangebracht. Met behulp van een PVC-buis is het ook mogelijk om een droge onderdoorgang te maken. Door een afwisselend (afhankelijk van de grondslag) maaibeheer met afvoeren kan dit beeld duurzaam worden behouden. Het beeld kan nog bonter gemaakt worden door de jaarlijkse inzaai van kruiden.

Het bermennetwerk ligt langs de Engelendaal, Persant Snoepweg, Achthovenerweg, provinciale wegen en Gallaslaan. Ook hier is de Houtkamp het centrale punt.

Het *netwerk van bosopstanden* bestaat uit de bomenrijen en bossages in de parken en centrale groenvoorzieningen in de wijken. In de toekomst zal dit netwerk een meer afwisselend beeld krijgen met zoom- en mantelvegetaties en struikenpartijen. Deze inrichting biedt ruimte aan een grote verscheidenheid aan diersoorten, met name struweelvogels en bijvoorbeeld specht en torenvalk. De doelgroep vogels kan in principe vliegen, hiervoor hoeven geen specifieke voorzieningen worden aangelegd. In veel gevallen zijn de bosopstanden aanwezig, het beheer dient sturend te zijn voor meer variatie in ondergroei en de ontwikkeling van toekomstbomen (bomen die groot en oud mogen worden). In geschat wordt dat ongeveer 50% van de boomvormers in bosplantsoen en bosopstanden hiervoor gerooid zal moeten worden.

Het bosnetwerk wordt gevormd door de Bloemerd, de Groene dolk en long, Leysloot, bossages in de Schansen, de omgeving van de Hoogmadeseweg en de A4. Het park de Houtkamp is weer het middelpunt.

Bron: Groenstructuurplan Leiderdorp 2000

Realisatie van de GEHS

In 2007 is de Gallaslaan aan een zijde omgevormd tot een ruige berm met groepjes bomen en bosplantsoen en een natuurvriendelijke oever. Hierdoor ontstaat een belangrijke verbinding tussen de Houtkamp, de Dwarswatering en de Bloemerd. Er zijn nog meer lijnvormige groenstroken in Leiderdorp te vinden die net als de Gallaslaan een verbinding kunnen vormen tussen enerzijds de parken onderling en anderzijds de parken en onze groenflanken. Denk maar aan de Leysloot of de Tollenaerssingel.

Verskillende ontwikkelingen in de openbare ruimte bieden kansen om de GEHS te realiseren. Dit kunnen bouwprojecten zijn of grootschalig onderhoud. Maar ook de verdiepte aanleg van de verbrede A4 biedt kansen. Hieronder zijn deze kansen op een rijtje gezet.

Kansen door verbreding van de A4

De komende jaren komen er mede door de verbreding van de A4 en de duurzame invulling van de groenflanken kansen om de verbindingen naar de polders te verbeteren of te herstellen. Hieronder worden de belangrijkste kansen genoemd.

Begraafplaats / Munnikenpolder / Polder Achthoven

Het Boomgaardlaantje met de naastgelegen watergang verbinden nu de begraafplaats met de polders. Deze verbinding verdwijnt door de verbreding van de A4 en de aanleg van de parallelweg. De verbinding kan met een by-pass, via de groene geluidswal die tussen de A4 en de parallelweg wordt aangelegd, hersteld worden. Daar waar de Eralaan / Mauritssingel de rijksweg kruisen ligt een kans om de verbinding met de polders weer te herstellen.

Eralaan / Mauritssingel

Door de verdiepte aanleg van de A4, komt de rijksweg hier onder de Eralaan / Mauritssingel te lopen. Daar waar de wegen elkaar kruisen ontstaat een kans om deze overkluizing van de rijksweg groene randen te geven. De bermen zullen wel voldoende maat moeten krijgen. Verder is het van belang dat bij de inrichting van deze bermen voldoende schuilgelegenheid wordt gecreëerd voor dieren die langs deze route de rijksweg willen oversteken.

Houtkamp / Begraafplaats / Hoofdstraat / Cronenstein

Het grootste knelpunt bij deze verbinding is de Oude Rijn waar deze de A4 kruist. Na de verbreding van de A4 komt er vanaf de begraafplaats tot aan de Eralaan een groene geluidswal. Tussen de Eralaan en de Hoofdstraat is er langs de A4 ruimte voor wijkgroen met een natuurlijke inrichting. Als het plein ook met voldoende groen wordt aangekleed, ontstaat er een verbinding tot aan de Oude Rijn. Aan de overkant ligt een groene zone tussen de Willem van der Madeweg en de A4. Deze groenzone zorgt ervoor dat deze verbindingszone tot aan polderpark Cronenstein door loopt.

Dwarswatering / Rijksweg A4

De fietsverbinding richting de Munnikenpolder komt langs de Dwarswatering te lopen. Door bij de inrichting van deze onderdoorgang voldoende ruimte te reserveren voor een ruige berm, kan deze onderdoorgang ook door dieren als verbinding gebruikt worden. Ook hier is het weer van belang dat bij de inrichting voldoende schuilgelegenheid wordt gecreëerd voor dieren die deze route willen gebruiken.

Dwarswatering / Persant Snoepweg

De fietsverbinding gaat niet onder de Persant Snoepweg door, maar kruist deze weg gelijkvloers. Er zou voor mn. kleine zoogdieren, reptielen en amfibieën een (groene) verbinding langs het water onder het viaduct moeten komen, zodat zij de drukke Persant Snoepweg niet hoeven over te steken.

Kansen door ruimtelijke ontwikkelingen

Naast kansen voor de verbindingen met de groenflanken zijn er ook kansen om op relatief eenvoudige wijze het grotere wijkgroen en de Houtkamp en de Bloemerd met elkaar te verknopen. Hierbij wordt niet alleen werk met werk gemaakt bij een ruimtelijke ontwikkeling. Ruimtelijke ontwikkelingen waarbij een deel van het groen een natuurvriendelijke inrichting krijgt zijn o.a. het

woonzorgcomplex De Ommedijk, inrichting van de scheggen bij Schansen en Dreven, verbinding Lijnbaan / Touwbaan, ROC-locatie, de Plantage.

In sommige gevallen is er al een goede groene verbinding en moet alleen het beheer meer op de natuur worden afgestemd.

Kansen door groot onderhoud openbare ruimte en aanpassen beheer

Tollenaersingel / Houtkamp via de Sijpestein en de Persant Snoepweg

De Tollenaersingel loopt vanaf de Oude Rijn tot vlak voor de Van Diepeningenlaan en vormt met name een natte verbinding en een verbinding met bermen.

De bebouwing langs de Van Diepeningenlaan staat haaks op de Tollenaersingel en blokkeert de doorgaande verbinding naar de Houtkamp. Deze blokkade is op te lossen door de bebouwing te slopen en de watergang door te trekken tot aan de Van Diepeningenlaan. Dit is geen realistische oplossing.

Een andere mogelijkheid is om via een duiker de Tollenaersingel met de Houtkamp te verbinden. Deze duiker ligt er al, maar door de grote lengte hiervan is het maar de vraag in hoeverre het waterleven hier gebruik van maakt.

Ook via de zijtak van de sloot richting de Santhorst is het onmogelijk om op een relatief simpele wijze een verbinding met de Houtkamp tot stand te brengen. Want ook hier staat bestaande bebouwing en ligt het parkeerterrein voor winkelcentrum Santhorst in de weg.

Er liggen wel kansen om de Tollenaersingel op vrij eenvoudige wijze met de Houtkamp te verbinden *via de Sijpestein en de Persant Snoepweg*. Deze verbinding kan zowel bestaan uit een natte verbinding als uit een verbinding met ruige bermen en natuurvriendelijke oevers.

Oude Spoorbaan / Willem de Zwijgerlaan

Het grootste knelpunt in deze verbinding is de Zijlbrug. Daarnaast vormt de bebouwing van Driegatenbrug een belangrijk knelpunt. Doordat deze vlak langs de weg staat blijft er geen ruimte over voor een groenstrook.

De verbinding loopt wel langs de Dwarswatering door en sluit aan de overzijde van de Zijl aan op de Tuin van Noord in Leiden. De Tuin van Noord omvat het volkstuintencomplex, het Noorderpark en het sportpark Noord.

Overige kansen

De Baanderij

Het groen op De Baanderij heeft nu minimale waarde voor natuur. Maar er zijn wel een aantal groenstroken die met een aantal kleine aanpassingen grote waarde voor de natuur kunnen krijgen. Een voorbeeld hiervan is de watergang langs de Zijlbaan, Touwbaan en Kabelbaan. Er is hier ruimte om een deel van de oever om te vormen tot een natuurvriendelijke oever. Een andere voorbeeld is het gazon langs de Touwbaan.

De gemeente is slechts van een klein deel van het groen in De Baanderij eigenaar. Als we hier iets willen veranderen hebben we de ondernemers nodig. Op dit moment is nog niet bekend hoe de ondernemers tegen dit plan aankijken. Wel hebben zij, bij het opstellen van de gebiedsvisie, die als onderlegger voor het bestemmingsplan is gebruikt, in 2005 aangegeven dat ze een kwaliteitsslag willen maken en dat een kwalitatieve groene buitenruimte hieraan kan bijdragen.

De watergang langs de Van der Marckstraat

Het water langs de Van der Marckstraat staat via een stuw in verbinding met de Oude Rijn. Op een aantal plaatsen is de oever vrij smal en kan niet omgevormd worden tot een natuurvriendelijkere oever. Maar er zijn ook stukken waar de oever breed genoeg is voor de aanleg van een natuurvriendelijke oever met een plas/dras zone.

Knotwilgen

Door een rij knotwilgen om en om te knotten voorkom je dat van deze hele rij bomen alle takken af zijn en er geen schuilgelegenheid meer is voor vogels ed.

Engelendaal

Het terugzetten van struiken in bosplantsoen is soms noodzakelijk vanuit verkeersveiligheid en als verjongingsmaatregel. Maar dit hoeft niet in een keer van voor naar achteren. Door dit gefaseerd uit te voeren, blijft er voldoende struikgewas staan dat als schuilplaats voor vogels en andere kleine dieren dienst kan doen. Daarnaast krijg je een diverse leeftijdsopbouw van je bosplantsoen en dit komt de natuurwaarde hiervan alleen maar ten goede.

Planning

Volgens de huidige planning is in 2017 het grootste deel van de ecologische verbindingzones aangelegd. Het merendeel wordt in de komende twee jaar gerealiseerd. Een gedetailleerde planning en een overzicht per jaar is in de bijlagen te vinden.

Financiering

Voor zover dit mogelijk is, zijn de kosten voor de realisatie van GEHS geraamd. De kosten worden gefinancierd vanuit de ruimtelijke projecten, de Leiderdorpse Lente en het Groenstructuurplan. Met deze ramingen en de huidige planning passen de kosten binnen de beschikbare budgetten.